

Parthenonin paluu ja politiikan rauniot

KAIUS TUORI ([HTTP://KHELIDON.FI/AUTHOR/KAIUS-TUORI/](http://khelidon.fi/AUTHOR/KAIUS-TUORI/)) 1.12.2020 (<http://khelidon.fi/2020/12/01/parthenonin-paluu-ja-politiikan-rauniot/>)

👁 **KESKISARJA** ([HTTP://KHELIDON.FI/KIRJOITUKSET/KESKISARJA/](http://khelidon.fi/KIRJOITUKSET/KESKISARJA/))

Kirjoitussarja ”Tilan kokemus ja tasavallan kulttuuri” (<http://khelidon.fi/avainsanat/spacelaw-tilan-kokemus/>) , osa 2.

Sarjassa pohditaan tilan kokemusta ja historiallisia merkityksiä kulttuurin ja yhteiskunnan eri osa-alueille. Kirjoitusten teemat liikkuvat estetiikasta politiikkaan ja hallintoon ja avaavat sitä kuinka ymmärrämme ja luomme yksityisiä ja julkisia tiloja. Kirjoittajat ovat Helsingin yliopiston tutkijoita, jotka työskentelevät Euroopan tutkimusneuvoston rahoittamassa SpaceLaw-projektissa (spacelaw.fi) (<https://www.helsinki.fi/en/researchgroups/law-governance-and-space>)).¹⁾ This research has received funding from the European Research Council (ERC) under the European Union’s Horizon 2020 research and innovation programme (grant agreement No 771874).

Mitä Parthenon merkitsee?

Kreikan hallitus esitti tänä kesänä, jälleen kerran, vaatimuksen British Museumissa olevien Parthenonin friisien palauttamiseksi (<https://www.theguardian.com/world/2020/jun/20/product-of-theft-greece-urges-uk-to-return-parthenon-marbles>). Vuonna 2009 avattu Ateenan Akropoliin museo odottaa todennäköisesti turhaan kuljetuslaatikoiden saapumista pihaansa. Kuten on ilmeistä asiasta käydyn kiivaan keskustelun perusteella, Parthenon ei ole vain rakennus, vaan jotain paljon enemmän. Kreikkalaisille se on kansallinen symboli, mutta ympäri Eurooppaa ja jopa ympäri maailmaa Parthenon merkitsee paitsi kauneutta, harmoniaa, subliimia loistoa, myös eurooppalaisen ja länsimaisen kulttuurin taidonnäytettä. Juuri tämän symboliarvon takia Parthenon on niin tärkeä, se muodostaa olennaisen osan länsimaisen ylivertaisuuden syntykertomusta. Vaikka tämä symboliarvo luotiin taidehistoriassa, se on levinnyt kaikenlaiseen itsekorostukseen ja identiteetin rakentamiseen, mistä oivana esimerkkinä ovat siitä ympäri maailmaa tehdyt kopiot eli replikat, joita löytyy Regensburgista, Edinburghista sekä Nashvillistä Yhdysvalloissa.

Umberto Eco kuuluisa essee hyperrealismista (<https://www.amazon.com/Travels-Hyperreality-Harvest-Book-Umberto/dp/0156913216>) käsittelee taideteosten ja historiallisten rakennusten kopioita, joita varsinkin USA on pullollaan, sekä historiallisia kohteita matkivia paikkoja, kuten vaikkapa Disneyn huvipuistojen linnat. Econ mukaan nämä edustavat hyperrealismia, sillä ne pyrkivät toistamaan alkuperäisen idean, mutta parempana, hienompana, suurempana, kirkkaampana ja värikkäämpänä. Keskiaikainen linna, mutta ilman irtokiviä, epämukavia portaita ja tympeää hajua. Milon Venus, jolle on lisätty kädet. Rialton silta, jonka yli pääsee kätevästi liukuportailta.

Venetian-kasino Las Vegasissa. Kuva Kaius Tuori.

Parthenon kansallisena pyhäkkönä

Napoleonin sodat 1800-luvun alussa olivat lähtölaukaus eurooppalaiselle nationalismille. Valtavat kansalliset massa-armeijat iskivät yhteen, tuottaen hirvittäviä miestappioita. Sotien jälkeen Euroopassa alkoi ensimmäinen suuri sotamuistomerkkien rakennusbuumi,

jonka keskiössä oli nimenomaan kansa ja sen uhraukset. Mutta miten tämä liittyy Parthenoneihin?

Jo 1700-luvulta lähtien Euroopassa oli levinnyt uusi muoti-ilmiö, uusklassismi, johon liittyivät olennaisesti antiikin kulttuurin ja erityisesti kreikkalaisen taiteen ihailu. J. J. Winckelmann, ensimmäinen kuuluisa taidehistorioitsija, kirjoitti kreikkalaisen kuvanveiston ylivermaisesta kaikkeen sen jälkeen tulleeeseen nähden.

Napoleonin sotien aikana, vuonna 1806, Baijerin kruununprinssi Ludwig sai ajatuksen rakentaa muistomerkin saksalaiselle kulttuurille. Monumentin paikaksi valittiin Regensburg, joka oli saksalaisten joukkojen ja Napoleonin välisen suuren taistelun näyttämö. Ludwig ei suuremmin mainostanut sitä, että hän itse taisteli Napoleonin joukoissa. Arkkitehdiksi valikoitui Leo von Klenze, joka toteutti Ludwigin idean doorilaisesta temppelistä ottamalla malliksi Parthenonin. Koska rakennuspaikka oli rinteessä, Klenze yhdisti Parthenoniin Praenestestä Etelä-Italiasta löytämänsä porrasrakennelman. Lopputulos avattiin 1842 ja nimettiin Walhallaksi viikinkimytologian mukaan ja sinne koottiin muotokuvia merkittävimmistä saksalaisen kulttuurin edustajista.

Leo von Klenzen oma maalaus Walhallasta. Kuva Wikimedia Commons.

Samaan aikaan Edinburghissa virisi ajatus kansallisesta skotlantilaisesta muistomerkestä Napoleonin sodan sankareille. Joukkoon liittyi myös lordi Elgin, joka oli tuonut sodan aikana Parthenonin friisien (eli ns. ”the Elgin marbles”) kyseenalaisin keinoin Englantiin. Tämä oli Elginille toinen yritys luoda brittiläinen Parthenon, ensimmäinen projekti Lontoossa kuivui kokoon. Suurella tohinalla aloitettu National Monument of Scotland jäi kuitenkin rahojen loputtua vuonna 1829 tyngäksi, Calton Hillin puistosta löytyy nykyään vain yksi pääty keskeytyneen projektin jäljiltä.

Kesken jäänyt National Monument of Scotland, Edinburgh. Kuva Kaius Tuori.

Niin Skotlannissa kuin Baijerissakin muistomerkin ajatuksena oli valita joku ikoninen antiikin rakennus ja tehdä siitä kopio. Vaihtoehtoina väläyteltiin Parthenonin lisäksi Rooman Pantheonin. Antiikin arkkitehtuurin suurimpien saavutusten kopioinnin tarkoitus oli myös itsekorostus, olihan esimerkiksi Winckelmann puhunut uskollisesta kopioinnista ainoana keinona antiikin loistokkaan tason saavuttamiseen.

Poliittisesti koko ajatus oli tietysti kansallisen identiteetin korostusta ja yhteyden luomista antiikin suuruuden ja oman kansan välillä. Menneisyyden idealisointi liittyi saumattomasti itsekorostukseen. Klenze totesikin kirjassaan, joka käsitteli Kreikan taidetta, että Parthenon on ”Euroopan sivistyksen perusta” ja ”ihmiskunnan hienoin saavutus nyt ja tulevaisuudessa”.²⁾ *Aporistische Bemerkungen* (1838), 169-170

Parthenon ja valkoinen Eurooppa

Omanlaisensa rekonstruktio oli myös Ateenan Parthenon itse. Parthenon, jonka rakentaminen aloitettiin vuonna 447 eaa., oli Ateenan suurvalta-ajan ja Perikleen itsekorostusprojekti, johon käytettiin Deloksen liiton rahat. Roomalaiseksi provinssikaupungiksi taantuneen Ateenan pitkä alamäki alkoi todella herulien tuhottua kaupunkia vuonna 267. Sen jälkeen ensin kirkoksi ja sitten moskeijaksi muutettu Parthenon eli hiljaiseloa vuoteen 1687 asti, jolloin Ateenaa piirittävät venetsialaiset (komentajanaan ruotsalainen kreivi Otto Wilhelm Königsmarck). Parthenon sai täysosuman, joka räjäytti siellä säilytetyn ruutivaraston. Ateena itse pysyi pienenä

tuppukylänä, johon aina joskus joku matkailija saattoi osua ja josta filhelleeniset kävijät nappasivat mukaansa matkamuistoja, kuten lordi Elgin friisit vuosina 1800-1803.

Francesco Fanellin piirros Parthenonin räjähdyksestä. Kuva Wikimedia Commons.

Kreikan itsenäisyysota muutti tämän kaiken. Ottomaanit karkotettiin ja uudelle valtiolle valittiin parhaaseen siirtomaatyyliin kuningas länsimaiden kesken pidetyssä kokouksessa, johon kreikkalaisia itseään ei edes kutsuttu. Valinta osui Baijerin prinssi Ottoon, jonka isä oli kuningas Ludwig I, joka oli paitsi rakentamassa Regensburgiin kopiota Parthenonista, myös rahoittanut hyvin avokätisesti kreikkalaisten vapaustaistelua. Otto saapui paikalle 1833, tuoden mukanaan oman baijerilaisen armeijan ja virkamieskunnan. Mukana tuli myös Leo von Klenze, joka ryhtyi heti suunnittelemaan Ateenalle uutta keskustaa. Parthenon tuli monumentalisoida ja entistää alkuperäiseen asuunsa.

Alkaneissa kaivauksissa ja raivaustöissä Akropoliilta poistettiin käytännössä kaksi tuhatta vuotta historiaa. Töiden alkaessa siellä sijaitti ottomaanien aikainen kylä ja varuskunta ja kaikenlaisia rakennuksia frankkien ja venetsialaisten ajalta, jotka nyt purettiin pois. Operaation kansallista tarkoitusta ei mitenkään peitelty, alkuseremoniaa varten paikalle oli saatu paitsi Ateenan merkkihenkilöt, myös 30 valkoisiin puettua tyttöä edustamaan kansaa ja kuningas itse ratsullaan. Klenze piti pitkän puheen saksaksi, jossa hän kuvaili varmaankin hämmentyneille kreikkalaisille kuinka tästä tulee heidän kansallinen monumenttinsa.

Kun kaivaustyöt oli saatu päätökseen, oli muinaismuistoista vastaava kreikkalainen viranomais täysin Klenzen linjoilla puhuen siitä, kuinka Parthenon ja koko Akropolis oli saatu puhdistettua ottomaanien vaikutteista. Parthenonin restaurointi teki siitä

ihannekuvaansa vastaavan.

Parthenon ja valkoinen Amerikka

Nashvillen Parthenon on jälleen täysin erilainen rakennusprojekti. Nashvillessa järjestettiin osavaltion satavuotisjuhlien kunniaksi maailmannäyttelyn tyyliiset messut vuonna 1897. Tennesseeen eri kaupungit osallistuivat erilaisilla mielikuvituksellisilla paviljongeilla, esimerkiksi Memphisin kaupungin paviljonki oli egyptiläisen temppelin jäljitelmä. Yliopistokaupunkina Nashville päätyi käyttämään hyväksi lisänimeään ”Etelän Ateena” ja rakensi paviljongikseen täysikokoisen jäljennöksen Parthenonista. Näyttelyn päätyttyä suuren suosion saanutta Parthenonia ei kuitenkaan purettu kuten muita rakennuksia, vaan rapistuttuaan se päätettiin korjata. Uusi Parthenon oli puolestaan betonista rakennettu täydellinen kopio alkuperäisestä. Sen suunnittelija palkkasi avukseen arkeologi William Bell Dinsmoorin, joka kävi Ateenassa tarkistusmittaamassa alkuperäisen Parthenonin.

Nashvillen Parthenon nykyasussaan. Kuva Taina Tuori.

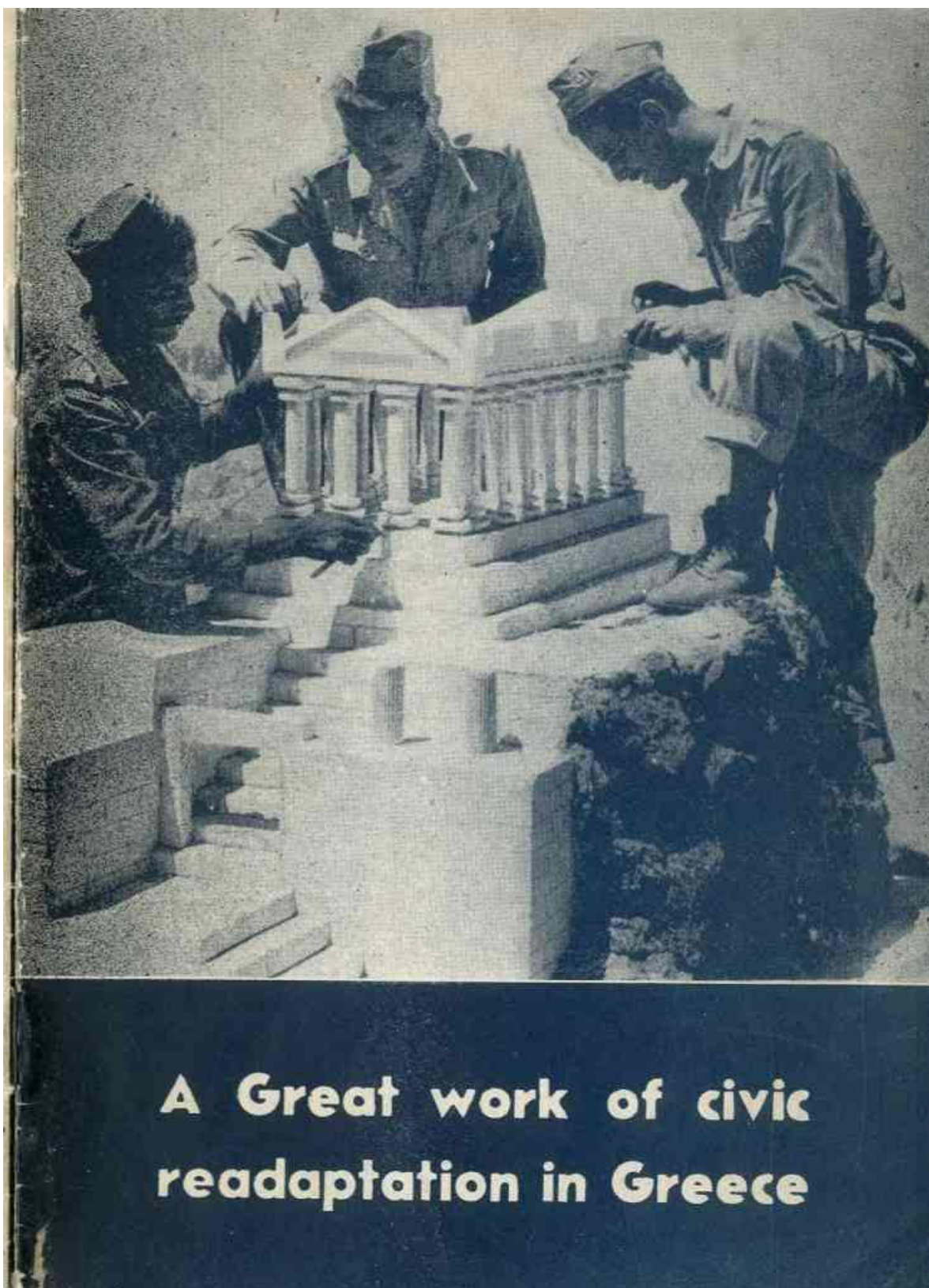
Kuten Ateenan Parthenoniin, Nashvillen Parthenoniin liittyi vahva kulttuurillisen ja rodullisen ylemmyyden korostus. Jos Ateenassa alleviivattiin eroa kreikkalaisten sivistyksen ja turkkilaisen ”alemman barbarian” välillä, Nashvillessä ylpeilyn kohteena oli etelävaltioiden valkoisen väestön ylivertainen sivistys. Parthenonia vastapäätä oli ”Negro Pavilion”, jonka taloudellisia edistysaskelia kuvaavat näyttelyt rinnastuivat Parthenonissa näytteillä oleviin taideteoksiin.

Aitoa antiikkia?

Antiikin Parthenon – tai se mitä siitä tiedetään – poikkesi tietysti Regensburgin, Edinburgin ja Nashvillen Parthenoneista, mutta myös 1800-luvulla restauroidusta, meidän tuntemastamme Ateenan Parthenonista. Baijerissa tärkeää oli nimenomaan vaikutus, se kauneuden kokemus, joka tulee nähtäessä Parthenon sellaisena kuin se olisi ollut valmistuttuaan, mutta vielä hienompana. Parthenon-kopiot olivat siten omanlaisensa hyperrealismin näytteitä. Toisaalta sekä Ateenan että Nashvillen Parthenonit pyrkivät näyttämään alkuperäisiltä, historiallisesti aidoilta: Ateenassa siten että esiin otettiin nimenomaan aito ja alkuperäinen aines, Nashvillessä siten että uusimpien tutkimusten tulokset mm. stylobaatin entasiksesta eli jalustan kaarevuudesta ja pylväiden pullistumista toistettiin erittäin tarkasti rekonstruktiossa.

Edinburgh nimittää itseään ”pohjoisen Ateenaksi”, josta tittelistä se kilpailee Jyväskylän kanssa, Nashville ”etelän Ateenaksi”. Ateena tiettävästi kutsuu itseään vain Ateenaksi, mutta sekin pyrkii kiivaasti käyttämään hyväksi jo antiikin aikana syntynyttä mainettaan. Antropologi Elena Yalouri kuvaa Parthenonia kreikkalaisten kulttuurillisen identiteetin symboliksi, joka on kuitenkin muuttunut omanlaiseksi ei-historialliseksi puhtaan valkoisen ihanteen ruumiillistumaksi. Tämä itsessään on saanut kummallisia muotoja niin koulujen opetusohjelmassa kuin niinkin hämmentävissä käyttötarkoituksissa kuin poliittisten vastustajien uudelleen koulutuksessa. Kreikan sisällisodan hävinneiden kommunistien ajateltiin löytävän oman kreikkalaisen kansallistunteensa, jos heidät laitettiin vankileirillä rakentamaan pienoismalleja Parthenonista.

A Great work of civic readaptation in Greece

Propagandakirjanen Makronissoksen leiristä vuodelta 1949.

Artikkelin otsikkokuva: Leo von Klenze: Reconstruction of the Acropolis and Areopagus in Athens (1846), Neue Pinakothek, Munich. Picture credit: Alonso de Mendoza, Wikimedia Commons.

Alaviitteet

1. ↑ This research has received funding from the European Research Council (ERC) under the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme (grant agreement No 771874).
2. ↑ *Aporistische Bemerkungen* (1838),169-170

SpaceLaw-tilan-kokemus (<http://khelidon.fi/avainsanat/spacelaw-tilan-kokemus/>)

Parthenon (<http://khelidon.fi/avainsanat/parthenon/>)

hyperrealismi (<http://khelidon.fi/avainsanat/hyperrealismi/>)

rakennusten kopiot (<http://khelidon.fi/avainsanat/rakennusten-kopiot/>)

replikat (<http://khelidon.fi/avainsanat/replikat/>)

Aloita keskustelu...

KATEGORIAT

 LYHYET ([HTTP://KHELIDON.FI/KIRJOITUKSET/LYHYET/](http://khelidon.fi/kirjoitukset/lyhyet/))

 KESKISARJA ([HTTP://KHELIDON.FI/KIRJOITUKSET/KESKISARJA/](http://khelidon.fi/kirjoitukset/keskisarja/))

 SYVÄLUOTAUKSET ([HTTP://KHELIDON.FI/KIRJOITUKSET/SYVALUOTAUS/](http://khelidon.fi/kirjoitukset/syvaluotaus/))

UUSIMMAT KIRJOITUKSET

Sulotuoksuinen sukaattisitrüuna (<http://khelidon.fi/2021/01/25/sulotuoksuinen-sukaattisitrüuna/>)